

ТЕМАТСКА ЛЕКСИКОГРАФИЈА КАО СВЕДОЧАНСТВО О КУЛТУРНОМ ИДЕНТИТЕТУ¹

Сажетак: У раду се говори о значају тематског испитивања дијалекатске лексике узимајући у обзир концептуализацију света у нашој традиционалној култури. Указује се на то каква је проученост регионалног културног идентитета садржаног у лексици. Са простора српског језика приказују се терминолошки лексикографски радови на основу чега се стиче утисак о појмовном свету традиционалне културе што је сведочанство о језичкој слици света.

Кључне речи: лингвистика, лексикологија, лексикографија, терминологија, културе

Увод

Наши универзитети, заједно са другим научним институцијама културолошки и антрополошки усмереним, јесу место где се у оквиру појединих факултета (института), између осталог, проучава културни идентитет, култура у најширем значењу речи како је дефинише Р. Бугарски². Синхроно и дијахронно проучавање културног идентитета је примарни задатак хуманистичких наука: антропологије, етнологије, етнографије, социологије, филозофије и културне историје у којима се кроз проучавање појединца и сагледавање узрочно-последичних односа у друштву упознаје културни код заједнице којој појединац припада, док посебан вид духовне културе долази до изражаја кроз религију, а основа сваког религијског учења која помаже у схватању духовног света човека, народна су веровања и обичаји.

За проучавање књижевности, народне и уметничке, поготово у неким жанровима, предуслов за рецепцију литерарног дела је познавање културног идентитета који зависи од времена и простора које је у делу приказано.

Културни идентитет долази до изражаја и у природним и техничким наукама јер се у историјату сваке од њих почетак/зачетак налази у одређеном

¹ Овај рад настао је у оквиру пројекта *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* који финансира Министарство за науку и заштиту животне средине Србије.

² У књизи *Језик и култура* Р. Бугарски каже: „...ми имамо на уму у науци прихваћено антрополошко схватање културе као начина живота...” (Бугарски 2005:13).

типу традиције. За **историјат архитектуре и грађевинарства**, на пример, требало би поћи од народног градитељства и опремања куће/покућства које има дугу историју у нашој традиционалној култури (Ненадовић, 2002). Нека од усмерења на **технолошким факултетима** (као на пример: храна и пиће, текстил) имају темељ у традицији: у кулинарској терминологији и терминологији обраде и употребе индустријских биљака. **Пољопривредни факултет** кроз своје научне области бави се делатностима фундаменталним за човека, а све оне имају почетак – темељ у традиционалном привређивању у прошлости: *ратарство и повртарство, сточарство са пчеларством и рибарством, воћарство и виноградарство, хортикултура, пољопривредна механизација, агрономија*³. Почеци **медицине, фармације, ветерине** су у народној медицини која је одраз традиционалне културе неког простора. У **ботаници и зоологији** не могу се занемарити *народне таксономије* које су резултат одређеног културног кода где се кроз поједине називе и виђење биљног и животињског света важног за човека, види слика света одређене језичке заједнице.⁴

Предмет проучавања наведених научних области, у глобалу посматрано, је **природа** која окружује човека, сам **човек**, а с друге стране имамо научне области које су дело човека – **производи духовне и материјалне културе**. Све наведене струке имају почетке у традицији и разумљиво је да би елементи традиције на којима се заснива нека струка и наука требало да буду камен темељац у историјском одређењу саме те научне дисциплине. То значи да сваки универзитет на територији на којој се налази, на нивоу одговарајућих факултета и студијских група на њима, у састав својих наставних програма, поред општег историјата струке, унесе и податке о локалном традиционалном аспекту науке којом се одређена научна институција бави.

Када је овај аспект неке науке у питању треба поставити неколико питања:

Каква је проученост дијахронијског аспекта појединих наука и колико је томе посвећено пажње у студијским програмима на појединим факултетима наших универзитета?

Какво је стање на појединим факултетима и осталим научним институцијама универзитетског типа у вези са **проучавањем историјата струке** – темељним појмовима везаним за њихову дијахронију (многе науке које су овде наведене засноване су у 18. веку, у време од када имамо и више података о традиционалној култури на простору српског језика).

Систематско истраживање наше прошлости у различитим сферама живота кроз интердисциплинарни приступ дао би добре резултате који би упо-

³ Историјату пољопривреде и села у Војводини посвећена је едиција ПЧЕСА у чијим се тематским зборницима објављују научни, стручни и књижевни радови посвећени појединим областима које су везане за пољопривреду и уопште живот на селу, у ближој или даљој прошлости.

⁴ Етимологија многих ботаничких и зоолошких назива сведочанство је о народној култури неког простора (*мајчина душица, маћухица, медвед, буба мара /божја овчица, рода, лапта*).

тпунили знања многих данашњих наука о њиховим почецима. У ово време глобализације традиционална култура далеко је од поимања младе генерације, наших студената, а да би били свесни својих корена и свог културног кода садржаног у духовном и материјалном свету наше прошлости требало би да се упознају с њим (Недељков, 2012). Да је познавање своје културне прошлости недовољно и међу најмлађима, показала су истраживања традиционалне културе међу ученицима основних школа које су спровели студенти мастер студија на Одсеку за српски језик и лингвистику новосадског Филозофског факултета. Показало је да су многи појмови из традиције с којима се ученици срећу у току школовања, њима делимично или чак потпуно непознати (Петровачки, Недељков, 2010).

Културни идентитет углавном долази до изражаја кроз језик тако да се изучавањем семантичког аспекта језика, који најчешће долази до изражаја кроз лексику, у ствари, изучава културни идентитет једне језичке заједнице. Ово је шири приступ значају лингвистичких истраживања и резултатима корисним не само за лингвистику, посебно за лексикологију, лексикографију и лингвокултурологију, него и за друге науке на универзитетима, односно испитивања која су корисна, драгоцене и неопходна за културу и традицију сваке језичке заједнице.

Управо таква интердисциплинарна систематска истраживања раде се у институцијама за српски језик на нашим универзитетима и све више се са микролингвистичких истраживања (где је у центру пажње структура језика изражена кроз граматичке дисциплине), прелази на макролингвистичка истраживања у којима се језик посматра као резултат деловања антрополошких фактора који утичу на процес комуникације (Ивић 2001: 233). Екстралингвистички фактори тичу се природних и антрополошких чинилаца који утичу на језик, а најјачи културолошки утицај у сфери језика дешава се на нивоу лексике и то на семантичком плану; на плану лексикона једног језика где су битни фактори који мењају лексикон – *простор и време*. Промене у функционално раслојеној лексици (за ово испитивање пажња је усмерена само на терминолошку лексику), највише зависе од типа културе која се том лексиком експлицира.

Лингвокултуролошке школе и правци у области лингвистичке славистике појавиле су се крајем 20. и почетком 21. века где се истиче културолошки концепт „*култура посредством језика, језик посредством културе*“. У оваквом приступу лексеме из традиционалне културе третирају се као својеврсне **културеме** и да би се оне на одговарајући начин представиле у језику, природно је да треба презентовати аспект традиционалне културе којем нека културама припада. За сагледавање културног кода неке језичке заједнице треба се упознати са лингвокултуролошким пољима у којима су садржани терминолошки системи културама (Кончаревић, 2003).

Имајући у виду овакве савремене тенденције у славистици, досадашња истраживања и публиковане студије писане за потребе лексиколошко-лекси-

кографских анализа могла би да буду основа за културолошке речнике кроз које би дошао до изражаја културни идентитет носилаца српског језика.

У оквиру институција за српски језик на нашим универзитетима посећује се већа или мања пажња семантичким истраживањима лексике која су најраније започета на новосадском Филозофском факултету на некадашњем Институту за лингвистику⁵, у оквиру научног пројекта *Ономастичко-лексиколошка истраживања Војводине* заснованог 1969. године. Спајањем Института за лингвистику са Катедром за српскохрватски језик, ова истраживања се настављају на Одсеку за јужнословенске језике новосадског Филозофског факултета на пројекту *Савремени српски језик*⁶. Резултат рада на лексичи традиционалне културе су многе монографије и мањи радови посвећени фундаменталним областима живота⁷. Осим рада на пројекту, истраживање лексике традиционалне културе одвијало се, а актуелно је и данас, и у оквиру студија на две студијске групе: Српски језик и књижевност и Српски језик у школама за националне мањине. Овој тематици посећује се пажња кроз теоријски приступ питањима семантике лексике у оквиру лексиколошких предмета, а осим тога, студенти се упућују на практичан рад у оквиру својих студијских обавеза ни свим нивоима студија и то кроз семинарске, дипломске, мастер, магистарске и докторске радове. Пошто су студенти пореклом из различитих региона нашег језичког простора, углавном су истраживали регионалне термилошке системе свога краја, тако да су систематским истраживањем традиционалних термилошких система обухваћене различите територије некадашњег српскохрватског језика.

Термилошком лексиком традиционалне културе, осим на Одсеку за српски језик и лингвистику новосадског Филозофског факултета, баве се научни радници и у другим језичким институцијама, а посебно треба истаћи дугогодишњи систематски и организован рад лингвиста окупљених око Катедре за српски језик и књижевност Филозофског факултета у Нишу. Резултати њиховог рада су лингвистички обрађени многи фундаментални термилошки системи просторно везани за југоисточну Србију, временски за традицију, а обједињени у библиографији радова о призренско-тимочком дијалекту (Богдановић и др. 1994).

Пошто нема комплетне библиографије радова овог типа, било је тешко пронаћи у којим се све публикацијама могу наћи радови о лексичи која је израз културног идентитета, некад је било тешко и немогуће доћи до неког рада јер чак и наше најзначајније библиотеке не поседују ни поједине монографске публикације, ни неке локалне часописе, тако да се због свих ових

⁵ Садашњи назив је Одсек за српски језик и лингвистику.

⁶ Стицајем несрећних околности, истраживања лексике традиционалне културе нису више део истраживања на пројекту овог одсека на којем су била, а стицајем срећних околности настављена су на пројекту *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* захваљујући разумевању и подршци др Слободана Реметића, руководиоца овог пројекта.

⁷ Детаљније о областима које су истраживане у раду *Методологија истраживања лексике Срба у Румунији* (Недељков, 2006)

фактора у овом раду не претендује на исцрпност⁸. Радови које овде наводим врло су различити по концепцији, обиму и начину представљања тематске лексике, а оно што је заједничко за све је да се баве (углавном) лексикографским представљањем аутентичне лексике традиционалне културе на простору српског језика. Желела сам да представим оно што је до сада објављено у научним публикацијама, а што може послужити за сагледавање и тумачење традиционалног културног кода на простору српског језика.

За ову прилику приказаћу **испитиване тематске области** кроз чији се лексички систем може (бар делимично) сагледати културни код говорника српског језика у прошлости, када је тај тип културе био начин живота.

Како се испољава културни идентитет кроз термилошке системе материјалне и духовне културе?

Лингвистичка истраживања која ћу анализирати, поред тога што дају шира знања о термилошкој лексици, представљају и слику света испитиваног региона а одраз је локалног културног кода који се може препознати на више начина:

1. и само **постојање одређеног термилошког система/ семантичког поља** је знак одређеног типа културе. Познато је да су на простору српскохрватског језика доминантна три утицаја: романски на западу, германски на северу и турски на југу, па је постојање појмовних, па самим тим и лексичких система, инвентар лексема и њихова дистрибуција у оквиру хипонимске организације неког семантичког поља одраз ова три екстралингвистичка фактора.
2. **Разгранатост система хипонима у оквиру неког хиперонима** такође је испољавање одређене културе, а зависи од разних екстралингвистичких фактора, па ће неки системи појмовно и лексички бити богатији или скромнији. Битан чинилац су природни услови, па имамо, на пример, у **пољопривреди** (пример: инвентар и сорте житарица, врсте стоке у равничарском и планинском крају), као основне људске делатности, начин живота људи првенствено изражен кроз **кућу, покућство** (пример: градња и материјал за кућу различити су у континенталном, планинском, равничарском и приморском делу нашег језичког простора). Исто важи и за **јело и пиће, одећу и обућу** који такође зависе од поднебља. Сви ови појмовни системи носе одлике географског фактора што значи да ће лексичко-семантичка поља бити одраз природних услова.
3. Осим природних услова, **на културни код изражен кроз поједине термилошке системе утичу и друштвени-историјски услови**, па ће од типа доминантне културе на простору о којем је реч зави-

⁸ Радови који су овде презентовани приказују лексички аспект наше традиционалне културе, првенствено су дела лингвистички конципирана и лексичка грађа је углавном лексикографски представљена. Поред испитивања лингвиста, свакако заслужују нашу пажњу и радови стручњака из области одабраних термилошких система, али о њима може бити речи тек када се библиографски обраде.

сити појмовни свет материјалне културе који је одраз друштвеног окружења⁹.

Иако у лексиколошкој литератури нема једног доминантног инвентара семантичких поља у којима долази до изражаја лексикон једног језика, за потребе овог рада класификоваћу, оквирно, оне области кроз које се може упознати културни код једне језичке заједнице, а које су истражене лингвистички (лексиколошки и/или лексикографски) у српском језику.

Ово би била основна класификација појмовног света који је битан за човека који се односи на природу или је део духовне и материјалне културе и у тим оквирима била су истраживања традиционалне културе у нашим лингвистичким центрима.

1. Духовна култура

1.1. календарска година – календарски циклус (веровања и обичаји у вези са календаром):

Богдановић, Н. 2002. Веровања и празноверице у вези са данима у недељи, *Етно-културолошке теме*, Културна историја Сврљига, Свеска 1, Сврљиг, 92–99.

Богдановић, Н. 2002. Називи заветних дрвета, *Етно-културолошке теме*, Културна историја Сврљига, Свеска 1, Сврљиг, 86–91.

Радан, М. 2004. Чербуљ или мошуље (мошули) – карашевски покладни обичај, *У походе тајновитом Карашу*, Темишвар, Етнолошке и фолклористичке студије, Савез Срба у Румунији, Пос. изд. Научна литература, књига 3, 99–122.

Радовановић, Г. 1995. Вијење венца у Сокобањском крају, *Расковник* Год. XXI, бр. 81–82, 42–47.

Плотњикова, А. А. 1998. Зимски обичаји у Горњем Високу у етно-лингвистичком светлу, *Расковник* Год. XXIV, бр. 93–94, 106–119.

Спасојевић, М. 2009. О називима верских празника у ресавском крају, *Дијалекат–дијалекатска књижевност*, Зборник радова са научног скупа одржаног у Лесковачком културном центру 25. и 26. септембра 2008. године, Лесковац: Лесковачки културни центар, 203–214.

1.2. породична заједница и појединац у њој – породични циклус (рођење, свадба, смрт, народна традиција: веровања и обичаји у вези са породичним циклусом):

Богдановић, Н. 2007. Змијски речник југоисточне Србије, *СДЗБ* LIV, 521–747.

Богдановић, Н. 2002. Лексика плођења, *Етно-културолошке теме*, Културна историја Сврљига, Свеска 1, Сврљиг, 55–67.

⁹ Контакти у широј друштвеној заједници су извор многих утицаја на културу, а тиме и на лексикум, (пример: међусобни лексички, пре тога појмовни, утицаји у вишенационалној средини, утицај и на појмовном и на лексичком плану доминантне културе иако заједница није у директном контакту са том културом).

Вукадиновић, В. 1995. Лексика обичаја из животног циклуса, (околина Сврљига), *Етно-културолошки зборник за проучавање културе источне Србије и суседних области*, Сврљиг, Књига 1, 243–248.

Златковић, Д. 1998. Душе умрлих као митолошка бића у Горњем Високу, *Расковник* Год. XXIV, бр. 93–94, 44–62.

Илић, М. 2003. Чипска свадба у казивању Јелене Љубе Николић, *Етнографска Срба у Мађарској* 4, Будимпешта: Мађарско етнографско друштво у Будимпешти, 49–77.

Петровић-Савић, М. 2009. *Лексика свадбених обичаја у Рађевини*, Институт за српски језик САНУ, Монографије 7, Београд, 178.

Ранђеловић, И. 1995. Лексика родбинских односа села Нишевца, *Етно-културолошки зборник за проучавање културе источне Србије и суседних области*, Сврљиг, Књига 1, 275–276.

Савић, Б. 1995. Невестинска имена, *Етно-културолошки зборник за проучавање културе источне Србије и суседних области*, Сврљиг, Књига 1, 268–270.

Сикимић, Б. () Свадбена терминологија код Бањаша, *Исследованија по словјанској диалектологији*, 12, *Ареалне аспекти изученија словјанској лексици*, Москва, 45–63.

Стокин, М. 2011. Свадбена терминологија у старом Новом Саду, *Говор Новог Сада*, Свеска 2: морфосинтаксичке, лексичке и прагматичке особине, Лингвистичке свеске 9, Филозофски факултет у Новом Саду, Одсек за српски језик и лингвистику, Нови Сад, 247–267.

1.3. одржавање нормалног стања човека (народна медицина, људски односи, обичаји, веровања, магија):

Богдановић, Н. 2002. Народна реч као здравствена информација, *Етно-културолошке теме*, Културна историја Сврљига, Свеска 1, Сврљиг, 100–107.

Богдановић, Н. 2002. Поздрав и позив, *Етно-културолошке теме*, Културна историја Сврљига, Свеска 1, Сврљиг, 7–38.

Богдановић, Н. 2002. Црнотравски демони, *Етно-културолошке теме*, Културна историја Сврљига, Свеска 1, Сврљиг, 108–117.

Букумирић, М. 2004. Називи особа у лексици северне Метохије, *Живот и дело академика Павла Ивића: Зборник радова са трећег међународног научног скупа*, 693–728.

Златковић, Д. 1989. Фразеологија страха и наде у пиротском говору, *СДЗб XXXV*, 283.

Златковић, Д. 1990. Фразеологија омаловажавања у пиротском говору, *СДЗб XXXVI*, 423–740.

Јовановић, В. 2007. Социјално-психолошке основе односа човека и животиње, *Дијалектолошка истраживања II*, Зборник радова, приредила Надежда Јовић, Филозофски факултет, Ниш, 5–25.

Крстић, Б. 1987. Народна веровања Срба Дунавске клисуре у Румунији, *Расковник* Год. XIII, бр. 47–48, 63–67.

Крстић, Б. 1984. Неки народни обичаји Срба Дунавске клисуре у Румунији, *Расковник* Год. XI, бр. 41, 3–34.

Пантић, З. 1995. Веровања у натприродна бића у Штубику, *Расковник*, XXI, бр. 81–82, 50–55.

Петровић, М. 2006. Из лексике обичаја и веровања Рађевине, *Исследования по славянской диалектологии 12, Ареальные аспекты изучения славянской лексики*, Российская академия наук, Институт славяноведения, Москва, 324–344.

Петровић, М. 2003. Лексика магијског лечења у Рађевини, *ППЈ* 34, 197–207.

Радан, М. 2004. Карашевска митолошка и демонолошка лексика, *У походе тајновитом Карашу*, Етнолошке и фолклористичке студије, Савез Срба у Румунији, Пос. изд. Научна литература, књига 3, Темишвар, 140–158.

Степановић, В. 1998. Казивања о митолошким бићима у селу Хум код Ниша, *Расковник* Год. XXIV, бр. 93–94 (1998), 79–87.

1.4. одмор, забава, игра, песма:

Букумирић, М. 2001. Терминологија неких игара на подручју горње Метохије, *Зборник Филолошког факултета*, Косовска Митровица, 11–28.

Вуковић, Н. 1977. Термини у чобанским играма, *Савјетовање о терминологијама народне материјалне и духовне културе*, Сарајево: Академија наука и уметности Босне и Херцеговине, 57–59.

Марковић, Б. В. 1975. Из лексике и фразеологије „друштвених игара Врачана“, *ППЈ* 11, 163–177.

Стокин, М. 2011. Лексика друштвених игара младих у старом Новом Саду, *Говор Новог Сада*, Свеска 2: морфосинтаксичке, лексичке и прагматичке особине, Лингвистичке свеске 9, Филозофски факултет у Новом Саду, Одсек за српски језик и лингвистику, Нови Сад, 232–246.

Стокин, М. 2011. Дијалекатска лексика у бећарцима и шалајкама старог Новог Сада, *Савремена проучавања језика и књижевности*, Год. II, књ. 1, Зборник радова са II научног скупа младих филолога Србије одржаног 6. марта 2010. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, 151–162.

2. МАТЕРИЈАЛНА КУЛТУРА

2.1. начин живота (кућа, покућство, ткање, народна радиност, храна и пиће, одећа и обућа, / фундаментални појмови материјалне културе):

Сикимић, Б. 2009. Свакодневни живот у Ибарском Колашину, *Зборник радова Ибарски Колашин, природа и традицијска култура* (ур. М. Стојановић), Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 117–149.

2.1.1. кућа и покућство:

Богдановић, Н. 2002. Лексика грађења, *Етно-културолошке теме*, Културна историја Сврљига, Свеска 1, Сврљиг, 67–79.

Букумирић, М. 2006. Терминологија куће и покућства у северној Метохији, СДЗб LIII, 375–548.

Вукићевић, М. 1996. Турцизми у називима покућства у говору Приштине и њене околине (село Преоце), *О лексичким позајмљеницама*, 269–275.

Вуковић, Г. 1988. *Терминологија куће и покућства у Војводини*, Филозофски факултет, Институт за јужнословенске језике, Нови Сад.

Вуковић, Г. 1988. Трагом заборављених речи (називи посуда и справа за припремање хлеба), КИД ПЧЕСА, 4. научни скуп *Историја пољопривреде, салаша и села, Тема Жито*, Ченеј – Нови Сад, 116–118.

Исаиловић, Д. 1994. Терминологија куће и покућства у Судимљи под Копаоником, *Наш језик XXIX/5*, 318–326.

Јовановић, Г. 2002. *Лексика куће и покућства села Семче*, Ниш: Филозофски факултет, 87.

Којић, Ј. 2006. *Терминологија куће и покућства Бањана*, Српски културни центар „Свети Сава“, Суботица.

Радан, М. 2004. Обреди, веровања и обичаји Карашевака везани за изградњу куће, 123–139. У *походе тајновитом Карашу*, Темишвар, Етнолошке и фолклористичке студије, Савез Срба у Румунији, Пос. изд. Научна литература, књига 3.

Црњак, Д. 2006. *Терминологија куће и покућства у Лијевчу пољу и Жупи*, Библиотека Монографије, Филозофски факултет, Бања Лука.

Лексички изрази живљења народа под земљом и у земљи, *Нишки зборник*, 3, 1977.

2.1.2. домаћа радиност (обрада лана, конопље, вуне; ткање):

Божовић, М., Башчаревић, С. С. 2005. Лексика домаће радиности Ибарског Колашина, *Баштина*, 19, Институт за српску културу, Приштина–Лепосавић, 9–18.

Вукићевић, М. 2006. Лексика домаће радиности у Грузи, *Годишњак за српски језик и књижевност* 8, Ниш, 89–97.

Јанков, Т. 2004. Лексика прераде вуне и конопље у селу Горње Гаре, *Лесковачки зборник XLIV*, Народни музеј, Лесковац, 351–372.

Комадинић, Г. 1992 *Ткачка лексика Драгачева*, Научна књига, Београд, 94.

Марковић, Ј. 2006. *Ткачка лексика југоисточне Србије*, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, Ниш.

Марковић, Ј. 2004. Народни називи за ткану сукњу, *Дијалектолошка истраживања I*, Зборник радова/ уредник Љубисав Ћирић, Ниш: Филозофски факултет, 35–43.

Првуловић, Б. Лексика боја у говору села Штитарца код Књажевца, *Говори призренско-тимочке области и суседних дијалеката*, Филозофски факултет у Нишу, Институт за српски језик САНУ Београд, Центар за научна проучавања САНУ и Универзитета у Нишу, Ниш, 317–326.

Škrbina, Z. 1979. Terminologija tkanja i obrade lana i konoplje u selima Bilogore, *PPJ* 15.

2.1.3. одећа и обућа

Prčić, Lj. 1988. O staroj bunjevačkoj narodnoj nošnji (ženska nošnja), *Folklor u Vojvodini*, Sveska 2, Novi Sad, 100–106.

Ракић, В. 2012. Терминологија одевања и обувања у Каћу ППЈ 42, 135–164.

Ђушић, Д. 1995. Народна ношња у Крбави и Лици, *Расковник*, Год. XXI, бр. 81–82, 26–30.

2.1.4. јела и пића

Богдановић, Н. 2002. Хлеб и с хлебом, *Етно-културолошке теме*, Културна историја Сврљига, Свеска 1, Сврљиг, 46–54.

Звекић Душановић, Д. 2011. Из кулинарске лексике – прженице, моче, пофезне, бундаш... *Зборник у част Гордани Вуковић, Лексикологија, Ономастика, Синтакса*, Филозофски факултет у Новом Саду, Нови Сад, 219–226.

Лазивић А. 2000. *Јела и пића у Мачви*, Шабац: издавач: аутор.

Марковић, Ј. 2004. Народна лексика прехране, *Трпеза I*, Зборник радова са научног скупа *Трпеза у култури Бугара и Срба*, Универзитетско издателство „Св. Кирил и Методиј“, Велико Трново, 131–144.

Мирилов, Р. 2010. Терминологија кулинарства у Бачком Градишту, *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, Косовска Митровица, 313–340.

Недељков, Љ. 1988. Из проблематике термиолошке лексике (терминологија лицидерског заната) КИД ПЧЕСА, 4. научни скуп *Историја пољопривреде, салаша и села, Тема Жито*, Ченеј – Нови Сад, 123–125.

Радовановић, Д. 2011. Из кулинарске лексике Санада и Мокрина, *Зборник у част Гордани Вуковић, Лексикологија, Ономастика, Синтакса*, Филозофски факултет у Новом Саду, Нови Сад, 227–238.

2.2. привређивање: земљорадња (ратарство, повртарство), сточарство са пчеларством и рибарством, воћарство и виноградарство, хортикултура, лов

2.2.1. земљорадња

Ђурагић, Ђ.–Б. Брзић 1995. *Календар ковљских ритских и сеоских радова*, Нови Сад: Матица српска, 70.

Пујић, С. 2009. Лексика наводњавања у Требињском пољу, *Годишњак за српски језик и књижевност Филозофског факултета у Нишу*, Година XXII, бр. 9, Ниш, 419–436.

2.2.1.2. ратарство и повртарство

Бошњаковић, Ж. 1988. Из ратарске терминологије Срема, КИД ПЧЕСА, 4. научни скуп *Историја пољопривреде, салаша и села, Тема Жито*, Ченеј – Нови Сад, 109–115.

Бошњаковић, Ж. 1991. Из ратарске терминологије Срема (*nomina instrumenti*), СДЗб XXXVII, 709–740.

Букумирић, М. 1983. Из ратарске лексике Гораждевца (код Пећи), ППЈ 19,71–105.

Вукићевић, М. 2007. Ратарска лексика у Доњој Гружи, *ЗБМСФЛ* 1, 143–152.
 Драгин, Г. 1991. Ратарска и повртарска терминологија Шајкашке, *СДЗБ* 37, 621–707.

Марковић, Ј. 1996. Из повртарске лексике Запања, *Прилози из филолингвистике* I, Издање поводом 25 година Филозофског факултета, Ниш, 33–47.

Марковић, Ј. 1997. *Јужноморавска повртарска лексика*, Филозофски факултет Ниш, 131.

Милошевић–Петровић, Ј. 2009. Ратарска и повртарска лексика села Дебелице, *Језички прилози* I, Филозофски факултет у Нишу, Департман за српски језик и књижевност, Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, Ниш, 5–104.

2.2.1.3. виноградарство и воћарство

Моловић, Ј. 1976. Имена воћака и домаћих животиња у ужичком крају, *Ужички зборник* бр. 5, Титово Ужице, 315–356.

Урукало, М. М. 1982. Виноградарска лексика Братишковаца, *ППЈ* 18, 155–183

Кашић, Ј. 1971. Виноградарска лексика у Срему, *ГФФНС* XIV/1, 159–181.

Богдановић, Н. и Вељковић, Д. 2001. *Жупски виноградарски речник*, Александровац: Скупштина општине Александровац, Музеј винарства и виноградарства, 93.

2.2.1.4. хортикултура

Петровић, Н. 1996. Страни елементи у лексици украсног биља, *Прилози из филолингвистике* I, Издање поводом 25 година Филозофског факултета, Ниш, 5–25.

2.2.2. сточарство са пчеларством и рибарством

Божовић, М. 1984. Сточарска лексика Ибарског Колашина, *ППЈ* 20, 189–192.

Бошњаковић, Ж. 1985. *Пастирска терминологија Срема*, Нови Сад: Филозофски факултет – Институт за јужнословенске језике, 174.

Букумирић, М. 1992. Пастирска лексика села Гораждевца, *ЗБМСФЛ* XXXV/1, 161–193.

Вуковић, Г. Бошњаковић, Ж, Недељков, Љ 1987. Имена коња у Војводини, Научни скуп *Историја пољопривреде, салаша и села, ПЧЕСА*, књига 3, Ченеј – Нови Сад, 67–70.

Вуковић, М. 2007. Лексика коњарства у Горњем Застору, *Дијалектолошка истраживања* II, Зборник радова/ уредник Надежда Јовић, Ниш: Филозофски факултет, 111–144.

Јашовић, Г. 1997. *Пастирска терминологија Пећког Подгора*, ДК „Свети Сава“, ЈП „Стари Колашин“, Народна и универзитетска библиотека (Исток, Зубин Поток, Приштина), 219.

Јоцић, Д. 2005. Сточарска лексика села Лозана, Сврљиг: *Етно-културолошка радионица; Културна историја Сврљига: 3*, Ниш: Свен, 111.

Матић, Р. 1977. Имена оваца у херцеговачкој сточарској терминологији, *Савјетовање о терминологијама народне материјалне и духовне културе*, Сарајево: Академија наука и уметности Босне и Херцеговине, 47–55.

Михајловић, В. и Вуковић, Г. 1977. *Српскохрватска лексика рибарства*, Институт за лингвистику у Новом Саду, Нови Сад, 457.

Недељков, Љ. 2009. *Архаична пчеларска лексика у Војводини*, Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику, Нови Сад, 389.

Недељков, Љ. 2010. Из војвођанске пчеларске терминологије, *ЗБМСФЛ XLIII*, 385–394.

Пижурица, М. 1977. Прилог проучавању сточарске терминологије у Црној Гори, *Савјетовање о терминологијама народне материјалне и духовне културе*, Сарајево, 101–137.

Пижурица, М. 1984–1985. Етимолошке белешке из пастирске лексике, *ЗБФЛ XXVII–XXVIII*, 625–632.

Пујић, С. 1982. *Porijeklo srpskohrvatske pčelarske leksike, Лексикографија и лексикологија*, зборник реферата, Београд–Нови Сад, САНУ, Институт за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду, Филолошки факултет у Београду, 217–226.

Ракић–Милојковић, С. 1993. Пастирска терминологија Кривовирског Тимока, *СДЗБ 39*, 148.

Суботић, Ј. 1972. Називи за стоку, опрему и сточарске производе у говору Кривошија, *ППЈ 8*, 145–160.

Црњак, Д. 2011. *Пастирска лексика лакташког краја*, Универзитет у Бањој Луци, Филозофски факултет, Бања Лука, 219.

Црњак, Д. 2007. Терминологија овчарства у околини Лакташа, *СЈ 12*, 367–391.

2.2.3 лов

Јахић, Џ. 1983. Ловачка лексика и фразеологија у рогатичком крају, *СДЗБ XXIX*, 339–403.

3. занати и занимања

3.1. занати (коларски, воденичарски, грнчарски занат)

Букумирић, М. 2002. Из воденичарске лексике горње Метохије, *Баштина, 14*, Приштина – Лепосавић, Институт за српску културу, 159–170.

Вуковић, Г, Бошњакловић, Ж, Недељков Љ. 1984. *Војвођанска коларска терминологија*, Институт за јужнословенске језике, Нови Сад, 258.

Букумирић, М. 2006. Запрежна терминологија у говорима северне Метохије, *ЗБФЛП 36*, 341–366.

Вукићевић, М. 2000. Коларска и качарска лексика у Грузи, *ЈФ 56/1–2*, 235–240.

Вукићевић, М. 2009. Запрежна лексика у Грузи, *Годишњак за српски језик и књижевност Филозофског факултета у Нишу*, Година XXII, бр. 9, Ниш, 79–88.

Ђапић, С. 1968. Називи делова кола (Банат), *ППЈ 4*, 203–208.

Јовић, Н. 2004. *Црепуљарска лексика, Дијалектолошка истраживања I*, Зборник радова/ уредник Љубисав Ћирић, Ниш: Филозофски факултет, 65–90.

Козомара, Д. 2002. Млинарска терминологија Бастаса, *Зборник за српски језик књижевност и умјетност*, Година II, број 2, Бања Лука, 177–200.

Марков, С. 1985. Називи делова кола у Дињашу, *Књижевни живот* 29/2, Темишвар, 95–96.

Првуловић, Б. 2009. *Лексика старих заната*, Регионална занатска комора, Свен, Ниш, 146.

Првуловић, Б. 2009. Лексика старих заната у источној Србији, *Годишњак за српски језик и књижевност Филозофског факултета у Нишу*, Година XXII, бр. 9, Ниш, 409–418.

Раденковић, Љ. 1995. Воденице, *Расковник*, Год. XXI, бр. 79–80, 23–27.

Тешић, М. 1998. Из воденичке терминологије рачанског краја, *Српски језик*, Год. III, бр. 1–2 (1998), стр. [287]–292.

3.2. занимања

Николић, В. 1988. Из речника рабаџија с планине Таре, *Расковник*, Год. XIV, бр. 51–52, 43–58.

Реметић, С. 1982. Из шумарске терминологије кладањског краја, *Лексикографија и лексикологија*, Зборник радова, САНУ– Одељење језика и књижевности, Институт за српски језик, Институт за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду, Матица српска, Филолошки факултет у Београду – Одсек за јужнословенске језике и општу лингвистику, Београд – Нови Сад, 269–274.

Сикимић, Б. 2000. Терминологија производње дрвеног угља у селу Равна Гора, *ЈФ LVI/ 3–4*, 1029–1031.

4. природа (фитонимија, зоонимија, рељеф, клима)

4. 1. фитонимија

Драгин, Г. 1984. Терминологија коровске флоре у Шајкашкој, *ППЈ* 20, 193–197.

Марковић, Ј. 1996. Народни називи ливадских биљака, *Прилози из фитоллингвистике I*, Издање поводом 25 година Филозофског факултета, Ниш, 57–75.

Милорадов, Д. 2007. Дендроними Фрушке горе, *ЗбФЛ L*, 521–557.

Ђулум, М. 2000. Из дендронимије Куча, *ЗбМСФЛ XLIII*, 617–624.

Хаџић, И. 1995–1996. Новозабележена народна имена гљива, *НЈ* књ. XXX, св. 1–5, стр. 96–108.

Шпис-Ђулум, М. 1995. Фитонимија југозападне Бачке (коровска флора), *СДЗб XLI*, 397–490.

4.2. зоонимија

Вукадиновић, В. 1984. Називи инсеката у Сврљигу, *ППЈ*, 181–187.

4.3. рељеф, клима

Богдановић, Н. 2008. Земљописна и њој сродна лексика југоисточне Србије, *СДЗб, LV*, 433–518.

Зовко, И. 1906. Ријечи за камење у Босни, *Зборник за народни живот и обичаје Јужних Словена*, књ. XI, св. 1, 156–157.

Којић, Ј. 2006. Географска терминологија Бањана, *ППЈ* 37, 221–246.

Пејчић-Митић, М. 2007. Метеоролошка лексика у говору Сврљига, Сврљиг: *Етно-културолошка радионица*, 93.

Пижурица, М. 1995. Из српскохрватске метеоролошке терминологије (Нацрт за један пројекат уз неколико етимолошких бележака), *Македонски језик*, год. XL–XLI (1989–1990), Скопје: Институт за македонски језик „Крсте Мисирков“ 435–445.

Закључак

Дајући преглед области у којима долази до изражаја традиционална култура и представљајући она лексичка поља која су обрађена у нашој тематској лексикографији, покушала сам да укажем на то да ови резултати лингвистичких истраживања могу бити занимљиви за друге антропоцентричне науке. Желела сам да скренем пажњу на чињеницу да термиолошка истраживања наше прошлости могу бити искоришћена за формирање темељних појмовних система свих наука повезаних са нашом традиционалном културом.

Завршавајући излагање о значају тематске лексикографије као лексичког извора за сагледавање културног идентитета носилаца српског језика, указујем на недовољну свест о томе да су ови речници традиционалне културе недовољно познати, а да би увидом у овај лексички материјал научници из других области (хуманистичке, техничке и природне науке) стекли додатна знања корисна за струку којом се баве.

Као што се у овом типу језичких испитивања не могу добити валидни резултати уколико се у истраживања не укључе нелингвистичке науке, тако би и друге науке могле укључити лексиколошко-лексикографска истраживања у своје изворе информација. На тај начин научна истраживања на универзитетима приближила би се прокламованом моделу интердисциплинарности, а лексикографски радови допунили би лексичко-семантичким подацима слику света у другим наукама.

Представљена дела тематске лексикографије треба да буду доступна широј научној јавности како би се са разних аспеката могла искористити за изучавање дијахроног слоја терминологије. Сваки речник за себе као целина и свака лексема термин могу бити показатељи одређеног типа културног идентитета кроз лексику за појмовни свет разних области.

Многи од ових термиолошких система нису познати изван лингвистике, територијално – део су културног миљеа средине у којој су настали па самим тим првенствено имају значај за сагледавање локалног типа културе, а у ширим размерама могу бити драгоцен извори информација за ареалну распрострањеност одређеног типа културе, као и за прављење паралела са другим типовима културе у другим језицима.

Литература

- Бугарски, Р. 2005. *Језик и култура*, Библиотека 20. век, Београд.
- Бугарски, Р. 2005а. Култура и језик, Зборник радова *Сусрет култура*, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Нови Сад, 31–37.
- Богдановић, Н. Вукадиновић, В. Марковић, Ј. 1994 Библиографија призренско-тимочких говора, *Говори призренско-тимочке области и суседних дијалеката*, Ниш, 11–54.
- Ивић, М. 2006. *Језик о нама* (Други део. Културолошки усмерена проблематика), Библиотека 20. век, Београд.
- Ивић, М. 2001. *Правци у лингвистици* (Лингвистика у деведесетим), Београд.
- Јоцић, М. 1991. Лексикографија у Војводини Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XXXIV/2 (у даљем тексту *ЗБМСФЛ*), 145–157.
- Кончаревић, К. 2003. Конфронтациона лингвокултурологија и нова парадигма наставе српског као страног, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 31/1, (у даљем тексту *НССУВД*), МСЦ, Београд.
- Кристал, Д. 2003. *Смрт језика*, Библиотека 20. век, Београд.
- Недељков, Љ. 2006. Методологија истраживања лексике Срба у Румунији, *Проблеми словенске филологије XIV*, Западни универзитет у Темишвару, Катедра за словенске језике и књижевност, Темишвар, 117–124.
- Недељков, Љ. 2012. Процеси глобализације и традиционална култура у Војводини, *НССУВД* (у штампи).
- Ненадовић, С. М. 2002. *Илустровани речник израза у народној архитектури*, Просвета, Београд, 402.
- Nikolić-Hoyt, A. 2004. *Konceptualna leksikografija, Prema tezaurusu hrvatskoga jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Петровачки, Љ. и Недељков, Љ. 2010. Традиционална култура и савремени ученик, *Сусрет култура*, Пети међународни интердисциплинарни симпозијум, Зборник радова, Књига 1, Нови Сад, 263–272.
- Српски језик на крају века 1996.* (ред. М. Радовановић), Институт за српски језик САНУ, Службени гласник, Београд.

Ljiljana Nedeljkov

THEMATIC LEXICOGRAPHY AS A TESTIMONY TO CULTURAL IDENTITY

Summary: The paper deals with the significance of the thematic scrutiny of dialectical lexis by regarding the conceptualization of the world in our traditional culture. It points out the study of regional cultural identity contained in the lexis. Terminological and lexicographical works have been displayed on the premises of

the Serbian language which constitute the basis for further impression about the notional world of traditional culture which is the testimony to linguistic image of the world.

Key words: linguistics, lexicology, lexicography, terminology, culturemes